

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 343.4

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА ПОРОДИ ТВАРИН ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

**С.С. КОВАЛЬОВА, старший викладач кафедри
адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України¹**

У статті на основі вітчизняного законодавства здійснено дослідження проблеми кримінальної відповідальності за порушення прав на породи тварин як об'єкт прав інтелектуальної власності, а також висловлено рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства.

Кримінальна відповідальність, винахід, порода тварин, селекційно-племінне досягнення, об'єкт охорони, об'єкт прав інтелектуальної власності.

Одним із напрямків удосконалення племінної діяльності в тваринництві є модернізація кримінальної відповідальності за правопорушення в зазначеній сфері. Дослідження питання правового регулювання племінної діяльності та відповідальності у кримінальному праві було здійснено такими науковцями, як С. Ковальова, Н. Кузьміна, В. Лебедев, П. Матишевський, М. Хавронюк, О. Яра та ін. Однак особливості кримінальної відповідальності за порушення в сфері племінної діяльності залишаються малодослідженими і потребують додаткової уваги.

Метою статті є дослідження чинного національного законодавства, що регламентує кримінальну відповідальність за порушення прав на породи тварин, та формулювання пропозицій щодо усунення прогалин у законодавстві.

Необхідною умовою розбудови громадянського суспільства, забезпечення розвитку економічного потенціалу країни та її конкурентоспроможності є правова охорона результатів інтелектуальної діяльності, в тому числі і селекційно-племінних досягнень. Велике значення в цій справі належить нормам кримінального права.

Стаття 177 Кримінального Кодексу України «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію» передбачає відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, що виникають у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

Для того, щоб дати визначення кримінальній відповідальності за порушення прав на породи тварин, насамперед потрібно розкрити поняття кримінальної відповідальності загалом. Розглядаючи питання про кримінальну відповідальність, передусім, зазначимо його дискусійний характер у науці кримінального права. У Кримінальному кодексі поняття «кримінальної відповідальності» не розкривається, хоча й вживається досить широко. У теорії кримінального права це поняття також є досить дискусійним: одні науковці наголошують на тому, що кримінальна відповідальність – це певний обов'язок особи, інші ототожнюють її з покаранням, треті вважають кримінальну відповідальність осудом винного обвинувальним вироком суду за вчинений злочин із призначенням покарання або без нього тощо.

Так, П.С. Матишевський підтримує твердження про те, що «кримінальна відповідальність – обов'язок» і визначає її поняття як законно обґрунтований обов'язок особи, як правовий обов'язок особи, яка вчинила злочин, зазнати заходів державного впливу (підкоритися) та бути покараною [1, с. 86]. Прихильником даної концепції є також А.А. Пінаєв, який вважає, що кримінальна відповідальність – це обов'язок особи, що вчинила злочин, відповідати перед державою і перетерпіти визначені обмеження особистого чи майнового характеру, пов'язані з призначенням їй покарання [2, с. 49].

Ю.В. Баулін віддає перевагу твердженню «кримінальна відповідальність – перетерпіння особою заходів примусу» і визначає її як вимушене зазнавання особою, що вчинила злочин, державного осуду, а також передбачених Кримінальним кодексом обмежень особистого, майнового або іншого характеру, що визначаються обвинувальним вироком суду і покладаються на винного спеціальними органами держави [3, с. 27].

Н.В. Чернишова схиляється до концепції «кримінальна відповідальність – покарання» і вважає що це відповідальність за суспільно небезпечне винне діяння, вчинене суб'єктом злочину, до якого за це застосовується покарання, що визначається судом в обвинувальному вирокі; відбуваючи це покарання винний зазнає відповідних обмежень [4, с. 33].

М.І. Хавронюк віддає перевагу твердженню «кримінальна відповідальність – осуд» і наголошує, що кримінальна відповідальність – особливий правовий інститут, у межах якого здійснюється офіційна оцінка поведінки особи як злочинної [5, с. 17].

Рівень дослідження кримінальної відповідальності за порушення прав на породи тварин як у науці кримінального права, так і в законодавстві України є недостатнім. Тому доцільно взяти за основу таке поняття «кримінальної відповідальності за порушення прав на породи тварин» – це вид юридичної відповідальності, яка передбачає заходи кримінального впливу, що полягає в обмеженні прав і свобод особи, за винні протиправні діяння, які порушують права на породи тварин ,

визначається обвинувальним вироком суду і здійснюється спеціальними органами виконавчої влади держави.

Згідно із ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України підставою кримінальної відповідальності визнається вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом [6]. Відповідно, підставою виникнення кримінальної відповідальності за порушення прав на породи тварин є вчинення суб'єктом суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину у зазначеній сфері. Отже, для того щоб дослідити проблему кримінальної відповідальності за порушення прав на породи тварин, слід проаналізувати ст. 177 КК «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію». Дана стаття КК виділяє такі підстави кримінальної відповідальності:

1. Незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі [6].

Проаналізувавши дані положення, ми можемо дійти висновку, що предметом даного злочину є результати творчої діяльності людини: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, раціоналізаторські пропозиції, в той час як породи тварин не вказані у диспозиції названої вище статті. Науково-практичний коментар до ст. 177 КК розкриває значення понять «винахід» і «корисна модель» – це результати творчої діяльності у будь-якій галузі технології. Об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини), а також спосіб, а об'єктом корисної моделі – конструктивне виконання пристрою. Селекційне досягнення в галузі племінного тваринництва – група племінних тварин, створена в результаті цілеспрямованої творчої діяльності, яка має нові корисні господарські ознаки і стійко передає їх нащадкам, а отже, як стверджує автор, також належить до винаходу [5]. З таким висновком важко погодитись.

Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» визначає «винахід» (корисну модель) як результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології [7], порівнявши його із визначенням «селекційного досягнення», вказаного вище, слід зазначити, що єдина спільна ознака цих понять – це те, що вони є результатом

творчої інтелектуальної діяльності. Стосовно їх відмінностей, то вони полягають в тому, що:

– селекційно-племінне досягнення – це живий об'єкт органічної природи, а винахід – це матеріальний об'єкт, предмет матеріального світу [8, с. 43];

– необхідною ознакою винаходу згідно з чинним законодавством, є можливість до відтворення. Вся система патентного права побудована на можливості інформаційної передачі ознак винаходу. Повторити ж селекційне племінне досягнення за допомогою класичних методів селекції практично неможливо [9, с. 28];

– селекційно-племінне досягнення, на відміну від винаходу, характеризується такими специфічними ознаками, як однорідність і стабільність [10, с. 10]. Порода вважається однорідною, якщо особини цієї породи достатньо схожі за проявом кваліфікаційних характеристик, що застосовуються для її опису. Порода вважається стабільною, якщо прояв її кваліфікаційних характеристик, що застосовується для опису породи, залишається незмінним при передачі із покоління в покоління.

Отже, на основі вищезазначених тверджень можна зробити висновок, що селекційно-племінне досягнення, як і породи тварин, не є винаходом. Воно являє собою особливий об'єкт, який потребує спеціального режиму кримінально-правової охорони.

Прикладом втілення такої кримінально-правової охорони може слугувати законодавство Республіки Казахстан. Так, Кримінальний кодекс Республіки Казахстан у ст. 184-1 «Порушення прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, селекційні досягнення або топології інтегральних мікросхем», виділяє окремим об'єктом селекційне досягнення.

Кримінальний кодекс Республіки Білорусь у ст. 201 також передбачає відповідальність за порушення майнових і немайнових прав на «об'єкти авторського права, суміжних прав або об'єкти права промислової власності». Для визначення конкретних об'єктів необхідно звернутися до ст. 980 Цивільного кодексу Республіки Білорусь, де селекційне досягнення також виділене окремим об'єктом правової охорони.

Проаналізувавши положення Цивільного кодексу України (далі – ЦК), робимо висновок, що до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать сорт рослин, порода тварин (глава 42) та винахід (глава 39). Таким чином, ЦК України також розмежовує такі два поняття, як «винахід» і «порода тварин».

На нашу думку, однорідним за своєю сутністю та соціальним значенням об'єктам кримінального права має бути надана однакова кримінально-правова охорона: шкода, завдана, порушенням прав на породи тварин є відповідною шкодою, завданій аналогічним порушенням прав на сорти рослин, а отже, породам тварин як одному із об'єктів права інтелектуальної власності має бути надана така ж кримінально-правова охорона як і сортам рослин.

Таким чином, слід зазначити, що на сьогодні існує необхідність удосконалення кримінально-правового захисту об'єктів права інтелектуальної власності в цілому та порід тварин зокрема. З метою усунення суперечностей, на нашу думку, необхідно внести зміни до чинного Кримінального кодексу України і у диспозиції статті поряд з таким об'єктом інтелектуальної власності, як сорт рослин, додати ще один не менш важливий – порода тварин. Отже, диспозиція ст. 177 КК України має набути такого вигляду: «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, породу тварин, раціоналізаторську пропозицію».

Список літератури:

1. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / С.П. Матишевський. – К. : А. С. К., 2001. – 352 с.
2. Пинаев А.А. Курс лекцій по Общей части уголовного права. Книга I. О преступлениях / А.А. Пинаев. – Х. : Харьков юридический, 2001. – 289 с.
3. Кримінальне право України : Загальна частина : підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін. ; за ред. професорів М.І. Бажанова В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. ; Х. : Юрінком Інтер – Право, 2002. – 416 с.
4. Чернишова Н.В. Кримінальне право України : Загальна частина : навч. посіб. / В. Н. Чернишова. – К. : Атіка, 2003. – 287 с.
5. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К. : Каннон, А.С.К., 2001. – 1104 с.
6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3769-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.
8. Лебедев В.Ю. Селекционное достижение – под охрану закона / В.Ю. Лебедев // Закон и жизнь. – 1999. – № 9. – С. 43.
9. Ковальова С.С. До проблеми правової охорони селекційних досягнень в Україні / С.С. Ковальова // Підприємство, господарство і право. – 2010. – № 4. – С. 27–29.
10. Михайлов С.Г. Осуществление и защита прав авторов селекционных достижений СССР / С.Г. Михайлов ; под ред. С.Г. Михайлова. – Пермь, 1974. – 205 с.

В статье на основании отечественного законодательства осуществлено исследование проблемы уголовной ответственности за нарушение прав на породы животных как объект права интеллектуальной собственности, а также высказываются рекомендации относительно усовершенствования действующего законодательства.

Уголовная ответственность, изобретение, порода животных, селекционное племенное достижение, объект охраны, объект права интеллектуальной собственности.

In the article on the basis of national legislation implemented study on criminal liability for violation of animal breeds as object of intellectual property rights and recommendations for improvement expressed existing legislation.

Criminal liability, invention, breed animals, selective breeding to achieve, object of protection, object of intellectual property rights.